

Hibák, amelyek valójában kiküszöbölhetők

A kiejtés az idegennyelv-tanulásban örök probléma. Idegen nyelven szépen, szabadon, szabatosan, grammatikailag tökéletesen sokan beszélnek, de akcentus nélkül vajmi kevesen.

A természetes kommunikáció szempontjából az akcentus nem akadály. Énekeseknél például az idegen akcentus még néha különös, kellemes színezetet is ad a fülünknek. Az „orosz fül” számára már megszokott, nem is bántó a külföldiek kiejtésében fellelhető „közép-európai” (л) és a lágyan hangzó (ж), (ш).

Tehát az akcentus nem akadályozza az emberek kölcsönös megértését. De ez nem jelenti azt, hogy az idegen nyelv tanítása során, adott esetben az orosz nyelv oktatásánál, a helyes kiejtés kimunkálására nem kell odafigyelni, sőt nekünk pedagógusoknak, nagyon komoly hangsúlyt kell erre helyeznünk.

A helyes kiejtés, intonáció megtanítása permanens feladat az első oroszórától kezdve, ha szükséges, stúdiumaink végéig.

Lehetséges, hogy a kiejtésünkben fellelhető állandó hibáktól nehezebb megszabadulnunk, mint a nyelvelsajátítás más rossz beidegződéseitől, bár ez a folyamat nagyon egyszerűsíthető, ha a kiejtési készségünket módszertanilag helyes módon és idejében alakítjuk ki.

A magyar tanulók beszédében bizonyos típushibák észlelhetők, azaz a beszéd helyes kiejtési normáinak a megszegése, amelyeknek okát az anyanyelv interferenciális hatásában kell keresnünk.

De most nem is ezekről a hibákról kívánunk szólni. Vannak szép számmal más jellegű és eredetű hibák. Ezek nem függenek össze a magyarok számára nehezen artikulálható orosz nyelvi hangokkal, eredőjük valójában a kiejtés és az olvasás szabályainak a figyelmetlen betartása.

Ide sorolhatók az orosz szavak hangsúlytalan magánhangzóinak (o, e, я) a kiejtése, a zöngés mássalhangzók zöngétlenesedése és bizonyos hangkapcsolatok kiejtése.

A magyar iskolákban az orosz nyelv tanítása a szóbeli kezdő szakasszal indul. A tanulók még nem ismerik az orosz betűket, csak hallják az új szavakat, és így tanulják meg reprodukálni, kiejteni azokat.

Az új orosz szavak sorában, elsők között tanulják meg diákjaink azokat, amelyek hangzásban közel állnak magyar megfelelőikhez. De ez „csapda” a javából, hisz ezeket az ismerős szavakat „orosz módra” kell kiejtenünk, mert be kell tartanunk a hangsúlytalan magánhangzók kiejtésének a szabályait.

(Масква, тилифон, тралейбус, шикалат, кракидил)

Ha a szóbeli kezdő szakaszban tanulóink elsajátították a hangsúlytalan mássalhangzós szavak helyes kiejtését, akkor az első olvasástanítási órák nem teszik tönkre, hanem ellenkezőleg, megszilárdítják helyes kiejtésüket.

Ahhoz, hogy az olvasás ne „zavarja” a kiejtési készség kialakítását, a tanár fordítson figyelmet a hangsúlyra, az orosz szavak hangsúlyos szótagjainak a nyomatékos kiemelésére. Csak miután érzékeli, „meghallja” a tanuló a szóban, a mondatban lévő hangsúlyt, csak ezután képes arra, hogy olvasásában „reagáljon” a hangsúlytalan magánhangzókra, és ennek megfelelően, helyesen ejtse ki azokat.

Ezért célszerű, hogy az orosz nyelv oktatásának kezdő szakaszában a hangsúlyt jelölje a tanár az elfogadott hangsúlyjellel, ill. tartózkodjon a hangsúlyos magánhangzók más jellegű és formájú jelölésétől.

E jelnek, mint a hang hosszúságát prezentáló jelnek az alkalmazása a magyar nyelvben korántsem lehet ok arra, hogy használatát elveszük (hiszen nem jelölik speciális jelekkel azokat az orosz betűket, amelyek grafikailag megegyeznek magyar megfelelőikkel, de különböző hangokat ábrázolnak: **в, с, и, у** stb.).

Ahhoz, hogy a magyar iskolások az orosz szavakat olvasni tudják, alapvető olvasási szabályokat kell elsajátítaniuk, melyek betartására a tanárnak fokozott, következetes igényességgel kell ügyelnie.

**ОН, ОНА (АНА), ОНО (АНО)
НЕ ОН (НИ ОН), НЕ ЧИТАЕТ (НИ ЧИТАИТ)**

Minden új grammatikai forma bevezetése újabb veszélyforrást, hibalehetőséget rejt magában.

Lásd: hangsúlytalan helyzetben levő **e** és **o** fonémákat mint grammatikai végződéseket.

(Hangsúlytalan végzések: **e** főnév előljárós esetének esetragja, **ет** igei személyrag; **ое** semleges nemű melléknévi végződés stb.)

A 4. osztályos tanulókkal a pedagógus kezdetben ismerős szavakat olvastat, ugyanis ezekkel a szavakkal a szóbeli kezdő szakaszban már megismerkedtek a gyerekek. Azonnal rá kell mutatnunk a hangok és a betűk eltérésére a következő szavakban:

Меня зовут, учительница, девочка (16. old.)

A 28. oldalon egyes szám 3. személyű igealakok kerülnek felsorolásra. A nagy betűkkel kiemelt **ЕТ** „árthat” a kiejtésnek, mivel a tankönyv nem súgja meg, hogy figyeljünk oda az olvasásra, mert bizonyos esetekben más hangot kell ejtenünk.

(играЕТ, работаЕТ, читаЕТ, пишЕТ)

Fel lehetne sorolnunk a 4. osztályos tankönyv több oldalszámát, ahol a nyelvi anyag a kiejtés tanítása, gyakoroltatása szempontjából fokozott figyelmet kívánna:

в машине, в классе, в троллейбусе (37. old.)

четыре (42. old.)

говорит по-вепгерски (84. old.)

доброе утро (101. old.)

Különösen szeretnénk kihangsúlyozni e cikkünkben a semleges nemű melléknévi végződés **-оe, -еe** kiejtésének gondos gyakoroltatását.

Az írásbeliség, a helyesírás szempontjából fontos a melléknév nőnemű és semleges nemű végződésének differenciálása, a beszélt nyelvben ugyanis ezeket a hangsúlytalan végzésekét gyakorlatilag egyformán ejtjük.

Sok gyakorlással érhető el csupán, hogy a tanulók a semleges nemű melléknévi végződés helyes kiejtését elsajátítsák. (A melléknéveket feltétlenül a főnevekkel együtt olvassassuk!) A helyes kiejtési készség kialakításának elengedhetetlen feltétele, hogy a tanulókkal olvasásuk során tartassuk be az ortoepikai (helyeskiejtési) szabályokat. Már a kezdő szakaszban hasznos és hatásos, ha megfigyeltetés útján a tanulókkal tudatosítjuk azt a tényt, hogy az orosz szavakban lényegesen több **o** és **e** betű van (amelyeket írunk és látunk), mint [o] és [e] hang (amelyeket kiejtünk és hallunk).

Példaként hadd említsük meg a 4. osztályos orosz nyelvi tankönyv gyermekversét (188. old.), amely alátámasztja, illusztrálja az orosz nyelv fent említett törvényszerűségét.

[и] [а] [а] [и] [а]·[а]
Маленькой ёлочке холодно зимой.

[и] [а] [а]
Из лесу ёлочку взяли мы домой.

[а] [а] [а]
Бусы повесили, стали в хоровод,

[и] [а] [и] [а]
Весело, весело встретим Новый год.

e betű: 9, [e] hang: 4

o betű: 17, [o] hang: 6

A melléknév nemét jelölő végződészek tanulmányozása során tanulságos lenne megszámlálni és összevetni az *o*, *e* hangok és betűk mennyiségét a 190. oldalon található *Оранжевая песенка* című vers refrénjének szövegében.

(*o* betű 14-szer, [o] hang 1-szer; *e* betű 19-szer, [e] hang 3-szor fordul elő.)

A helyes kiejtés kimunkálása szempontjából be kell tartanunk a következő folyamatosságot, sorrendiséget a tanításunk folyamán: hallás, beszéd, olvasás, írás.

Közéteszünk egy versikét, amelyet 4. osztályosoknak javasolunk azzal a céllal, hogy segítsük a hangsúlytalan magánhangzók olvasási szabályának az emlékezetbe vésését.

Пишу и вижу — буква *o*,
А слышу и читаю — (а):
Москва, троллейбус, молоко,
Доска, она, окно, оно.

Пишу и вижу — буква *e*,
А слышу и читаю (и):
Метро, деревня, на стене,
Не там, не пишет, не лежит.

A kiejtési hibákhoz sorolható a *ться* hangkapcsolat helytelen kiejtése igéknél és szóvégi zöngés mássalhangzók esetében.

A *тс*, *ться*, *тся* hangkapcsolatok rövid és hosszú [ц] -vé olvadnak össze, lásd: советский-сове[ц]кий, братский — бра[ц]кий, умываться — умыва[цц]а, является — являе[цц]а.

Azok a tanulók, akik a fent nevezett helyzetekben rosszul ejtik a hangokat, egyéni, testreszabott olvasási, illetve beszédgyakorlatokkal javíthatják, csiszolhatják a kiejtésüket. Egy orosz nyelvi tankönyvre hívjuk fel olvasóink figyelmét:

М. Н. Вятютнев, Л. Л. Вохмина: Русский язык
pontosabban: annak is egy versére.

A szerzők a versike gyors emlékezetbe vésését, gyors megtanulását javasolják.

Кому—то хочется гулять,
Кому—то песни петь,
Кому—то хочется играть,
Кому—то так сидеть,
Кому—то хочется читать
Весёлые стихи.
Кому—то хочется сказать: — Апчхи! Апчхи! Апчхи!

Ennek a jó gyakorlóversnek, gyakorlószövegnek a segítségével a **ТЬСЯ** [Ща] hangkapcsolat kiejtését megtaníthatjuk, tökéletesíthetjük.

Ugyanezt a célt szolgálja a 16, 17, 18, 19 számnevek gyakoroltatása is.

A mássalhangzók zöngétlenesedésével kapcsolatos feladatoknak se szeri, se száma a tankönyvekben.

A tanár már az órai munkájára való felkészülésekor látja a szövegben, az új nyelvi anyagban fellelhető kiejtésbeli nehézségeket, melyekkel még az olvasást megelőzően foglalkoznia kell.

Különös tekintettel ügyelünk a hibás kiejtésű tanulókra. Ily módon a kiejtést mindenkor kezeljük kiemelten!

LIMBURGER JÓZSEFNÉ
Kazincbarcika

Az olvasászavar (dyslexia) és írászavar (dysgraphia)*

A kórosan elmaradt tanulók határozottan különböznek a csak olvasásban és helyesírásban gyenge tanulóktól. A dyslexiás szűkebb értelemben olyan normális képességekkel rendelkező tanuló, aki csak az olvasást nem tudja elsajátítani az első osztályban. Először az olvasni kezdő és a dyslexiás tanuló hasonló hibákat ejt. Majd később ez utóbbiak megrekednek ezen a fokon.

A dyslexia jellemzői:

1. szavak, szótagok, hangok felcserélése;
2. szótagok, betűk kihagyása;
3. hozzátoldások;
4. ismétlések.

A dyslexia oka lehet szervi vagy funkcionális sérülés a beszédközpontban, vagyis látási, hallási apparátusban végbemenő folyamatok sérülése, tehát az analízis-szintézis zavara. Ilyen alapon megkülönböztünk fonetikus és optikus dyslexiát.

A fonetikus dyslexiára jellemző, hogy hallás után rosszul differenciálja a szavakat alkotó hangokat. Ezen kívül kapcsolódási nehézségekben ún. „általánosított szótagképzetet” hiánya okoz nehézséget.

Az optikus dyslexia esetében a hasonló elemekből felépített betűket cseréli fel, különösen ha egy szón belül közel helyezkednek el pl. b-d, u-v stb. Az eddigi vizsgálatok kimutatták, hogy a dyslexia kialakulásában nagy szerepe van a laterális dominanciának (az egyik agyfélteke vezető szerepe a központi idegrendszer irányításában).

Ha a kialakult laterális dominanciát megzavarjuk, pl. a balkezest átállítjuk jobbkezésre, a mozgások iránya ellenkező lesz az iskolában tanult mozgásiránnyal. Ez olvasásban, írásban problémákat okozhat. (Pl.: alma = amla.)

Ezért a kialakult lateralitást átállítani nem szabad. Az általános iskolában az 1. osztályos módszertani kézikönyvek jó gyakorlatokat ajánlanak a javítására.

Írászavarról (dysgraphiáról) csak akkor beszélünk, ha a gyermek az általános iskolában csak az írást (esetleg olvasást) nem tudja elsajátítani. A dysgraphiát is hasonló okok váltják ki, mint a dyslexiát. Ezért itt is fonematikus és optikus formát különböztetünk meg.

* A két fogalommal kapcsolatos logopédusi véleményt tájékoztatásul közöljük. (Szerk):